

ROLANDAS VIČYS, LAIMA KRUOPAITĖ

Archajiškasis Zanavykų muziejaus eksponatas

Ką žinome apie muziejų rinkiniuose gana retai aptinkamą kraitlovį? Lietuvoje, kaip ir visoje Rytų Europoje, kaimuose apytikriai iki XVIII a. vidurio audiniams, drabužiams sukrauti buvo naudojami iš storo medžio kamieno išskobti, įstatomu vientisos lentos dangčiu dengiami, o kartais iš vytelių ar skalų nupinti baldai. Iki kraičkubilių bei skrynių atsiradimo juose laikydavo ir kraičius, todėl taip ir vadindavo: kraitloviais ar kraičloviais. Jie buvo primityvoki, paprastų, grubių formų, be puošybos. Ilgainiui keičiantis technologijoms, keitėsi ir formos, pradėta naudoti grakštesnes staliaus darbo skrynias. Masyvius, daug vietos užimančius kraitlovius tiesiog perkeldavo iš trobų į kitas, dažniausiai ūkines patalpas, perdirbdavo į avilius, talpas grūdams laikyti, kartais lovius. Sunykusius sudegindavo. Dėl to nedaug jų išliko.

Reikšminiai žodžiai: kraitlovis, Zanavykų muziejus, kamienas, medienos kenkėjai, preparatas „Hylotox Q“, polimeras „Paraloid B-82“, guobos mediena.

Kraitlovio būklė prieš restauravimą

Zanavykų muziejuje (Lukšiai, Šakių r.) saugomas kraitlovis gautas iš Valiulių kaimo, esančio netoli Šakių. Išsamesnių duomenų apie jį trūksta.

Kraitlovis padirbintas iš tuopos kamieno. Išorinė pusė nužievinta ir apgludinta, vidus išskaptuotas. Atvežto restauruoti kraitlovio angos galuose buvo užtaisytos tuopos ir spygliuočio lentomis. Lentose laikui bėgant atsiradę plyšiai bei graužikų pragrauztos skylės užtaisytos juodo metalo skardelėmis, abiejuose galuose jų yra po dvi. Kraitlovio mediena suskilinėjusi išilginiais plyšiais, suminkštėjusi, smarkiai pažeista kenkėjų. Visas paviršius iš išorės ir vidaus tankiai nusėtas 0,5–2 mm skersmens skaptukų landomis. Kenkėjai buvo gyvi, iš landų gausiai byrėjo ardomos medienos milteliai.

Veliuonos krašto istorijos muziejus. Kraitlovis.

Ilustracija iš interneto (viešoji prieiga <http://www.jurbarkomuziejus.lt/veliuonos-krasto-istorijos-muziejus>)

—
Kraitlovis prieš restauravimą.

Fot. Rolandas Vičys

Kamienas galuose buvo suveržtas metaliniais lankais. Išliko tik vienas – kairysis. Dešiniojo lanko nebebuvo. Kad tuščiaviduris kamienas neišsiskirtų, jis toje vietoje kažkada buvo suveržtas stambia grandine.

Kraitlovio anga buvo uždengiama įstatomomis durlėmis. Viršutinėje angos dalyje – dvi 2 cm diametro skylutės durlėlių kaišteliams įstatyti. Pačių durlėlių nebebuvo. Medienos paviršių dengė apnašos, nešvarumai.

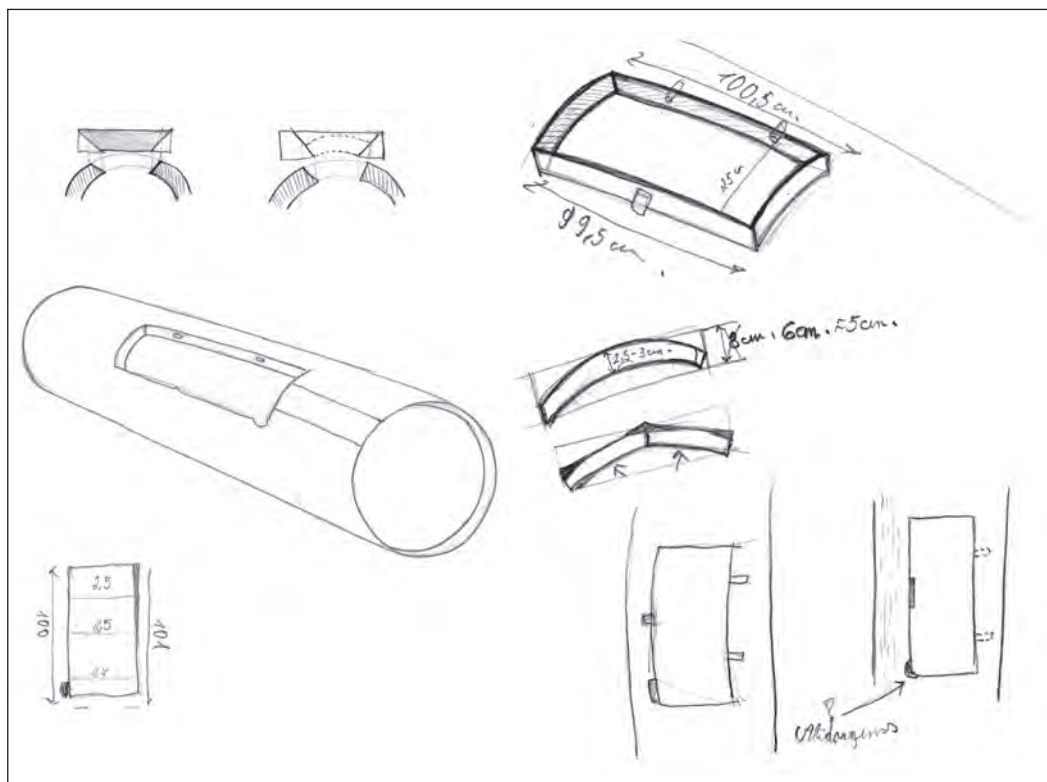
Medienos tvirtinimas.
Dirba R. Vičys.

Fot. Rolandas Vičys

—
Gyvų kenkėjų landos.

Fot. Rolandas Vičys

Atkuriamų durelių
brėžiniai.

Brėžinio autorius Rolandas
Vičys

—
Durelių drožimas.

Fot. Rolandas Vičys

Kraitlovis su įstatytais drelėmis.

Fot. Rolandas Vičys

Atkurtos drelės.

Fot. Rolandas Vičys

Restauravimas

Pirmiausia kraitlovis dezinfekuotas: išorė ir vidus išpurkšti preparatu „Kobra“, sandariai suvyniotas į polietileno plėvelę ir taip laikytas 40 parų. Tikėtasi sunaikinti kenkėjus, bet, išvyniojus eksponatą, po keliolikos parų iškilo nauji šviežiai graužiamos medienos miltų kauburėliai.

Medienos kenkėjų židinių nepavykus sunaikinti, teko ieškoti kitos dezinfekavimo priemonės. Pasirinktas preparatas „Hylotox Q“, naudoti teptukai ir, vėl sandariai suvyniojus į polietileno lakštą, laikyta 30 parų. Išvyniojus eksponatą po kurio laiko dar aptikti gyvų kenkėjų židiniai. Dezinfekcija preparatu „Hylotox Q“ kartota antrą kartą. Ilgainiui naujų kenkėjų pėdsakų nebesimatė.

Medienos paviršiaus apnašos, nešvarumai pradžioje šalinti mechaniškai šepetėliais ir skalpeliais. Mediena tvirtinta polimero „Paraloid B-82“ 4 % tirpalu etilo alkoholyje, vėliau tirpalo koncentracija padidinta iki 6 %. Į medienos tvirtinimo darbą įsijungė ir tuo metu LDM Prano Gudyno restauravimo centre dirbę savanoriai – keturi VU Chemijos fakulteto Restauravimo technologijų III kurso studentai. Netikėtai medienos paviršiuje vėl atsirado nauji kenkėjų židiniai. Pasitarus su technologais nutarta, ruošiant medienos tvirtinimo tirpalą, jame kartu su polimeru tirpinti 2 % pentachlorfenolo. Šiuo tirpalu toliau tvirtinta mediena, kartu ją dezinfekuojant. Vėliau restauruojant aptikti tik pavieniai nauji kenkėjų židiniai, tose vietose į

Restauruotas kraitlovis.

Fot. Rolandas Vičys

skylutes švirkštu buvo injektuojamas preparatas „Hylotox Q“. Injekcijos kartotos, kol naujų miltelių kauburėlių nebeaptikta.

Medienos paviršius valytas distiliuoto vandens ir etilo alkoholio mišiniu, susidariusios blizgios polimero sankaupos šalintos tamponais, suvilgytais etilo alkoholiu.

Nukaldintas antrasis metalinis lankas, geležis tonuota, spalvą suvienodinant su senuoju lanku. Nuimta grandinė ir kraitlovio galas suveržtas naujuoju lanku. Metalo darbus atliko restauratorius Rimvydas Derkintis.

Pagal angos formą buvo padaryti kraitlovio durelių brėžiniai. Pagal brėžinius formuotas guobos lentos išlinkis, derinant jį prie durelių angos. Durelės išskobtos iš guobos medienos vientiso ruošinio, naudojant oblius ir kaltukus. Kaišteliai įtvirtinti taip, kad dureles įstačius į vietą, jos neįkristų į vidų ir truputį prasivertų, norint jas išimti. Tam reikėjo ypatingo restauratoriaus Rolando Vičio preciziškumo ir tikslumo. Durelės tonuotos vandeniniais dažais, spalvą priderinant prie medienos spalvos. Kraitlovis padengtas apsaugine polietileninių vaškų mišinio danga.

Restauratorių darbo rezultatai

Pašalinti paviršiaus nešvarumai, mediena dezinfekuota ir sutvirtinta; konservuoti metalo skardos fragmentai, pagamintas kraitlovio dangtis nukaldintas metalinis sutvirtinimo lankas, sumontuoti visi kraitlovio fragmentai, mediena padengta apsaugine danga.

Literatūra ir šaltiniai

1. Keturka A., *Spalva lietuvių liaudies puošyboje: skrynios, kuparai, spintos*, Vilnius: Mokslas, 1987.
2. *Lietuvių enciklopedija*, Bostonas, 1957, t. 12.

3. *Lietuvių kalbos žodynas*, Vilnius, 1962, t. 6.
4. Bubiniėnė I., *Naujų antiseptikų pritaikymas meno kūrinių apsaugai nuo mikroorganizmų* [rankraštis], Vilnius, 2004.
5. Bubiniėnė I., *Pagrindinės vabzdžių rūšys, pažeidžiančios negyvą medieną. Profilaktika ir kova* [rankraštis], Vilnius, 2001.
6. Lukšėnienė J., Makuška R., „Polimerinių medžiagų struktūra, klasifikacija ir senėjimas“, *Muziejinių eksponatų priežiūra, II dalis: Meno kūrinių restauravimo etiniai ir estetiniai principai*, Vilnius: Lietuvos muziejų asociacija, Lietuvos dailės muziejus, 2009.
7. Prieiga internete http://veliunoskrastas.lt/index.php?page=third_ekspozicijos&hl=lt_LT (žiūrėta 2017-09-12).
8. Prieiga internete http://www.baltu.lt/Kuo_mes_idomus_pasauiui/baldai.htm (žiūrėta 2019-01-04).
9. Prieiga internete <http://www.lnm.lt/baldai/> (žiūrėta 2019-01-08).
10. Prieiga internete <http://www.kaisiadoriumuziejus.lt/enciklopedija/index.php?title=Kraitlovis> (žiūrėta 2019-01-08).
11. Prieiga internete <https://lt.wikipedia.org/wiki/Kraitis> (žiūrėta 2019-01-09).
12. Prieiga internete <https://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/K/kraitlovys> (žiūrėta 2019-01-09).
13. Prieiga internete <http://www.studijos.lt/nepatvirtinti-rasto-darbai/referatas/2264/?page=12> (žiūrėta 2019-01-09).

An Archaic Piece at the Zanavykai Museum

ROLANDAS VIČYS, LAIMA KRUPAITĖ

Before the mid-18th century in Lithuanian villages, fabrics and clothes used to be stored in special furniture pieces created by emptying out a tree trunk called kraitlovis. They featured simple, rough shapes and no decorations. Later on, more elegant chests made by carpenters became popular. Weighty and bulky kraitlovis were then moved from cottages into sheds, reworked into beehives or vessels for storing grains, or, if too worn down, used as firewood. That is why so little of them survived to this day.

Zanavykai Museum in Lukšiai (Šakiai region) has a kraitlovis from Valiuliai village near Šakiai. The kraitlovis is made from the trunk of a poplar tree. The bark was removed from the surface and it was made smooth, the inside was emptied out and the ends closed off with wooden boards. The wood now has longitudinal cracks, has become soft and severely damaged by pests. The trunk used to have two tight metal bands on each side; only the left one has survived. To keep the emptied-out trunk from splitting, it was tightly wrapped with a large chain. The aperture

of the kraitlovis used to have a removable lid, which has not survived. The wood surface was covered in plaque and dirt.

Live pests were observed in the kraitlovis, which is why it was initially disinfected with Kobra preparation, wrapped in polyethylene film and kept for 40 days. Pests were expected to be exterminated but after unwrapping the item a dozen days later, new signs of freshly consumed wood powder appeared. Another disinfectant was then used – Hylotox Q. It was applied using brushes, the item was tightly wrapped in a polyethylene sheet and kept for 30 days. The disinfection was repeated. For a while, no signs of pests were observed.

Contamination was mechanically removed and the wood was reinforced using an ethyl alcohol solution of the Paraloid B-82 polymer. New signs of pests appeared on the surface. Technology specialists recommended adding 2% pentachlorophenol into the reinforcement solution along with the polymer. The wood was reinforced using this solution, disinfecting it at the same time. During later stages of restoration, no signs of pests were observed.

The wood surface was cleaned with special solutions, removing excess glossy polymer. A new metal band was crafted to replace the missing one, as well as an elm wood lid. The kraitlovis was finished in a protective polyethylene wax coating.